

BACKGROUND REPORT

PRAGUE **PRAŽSKÝ**
STUDENT **STUDENTSKÝ**
SUMMIT

HRC

Příručka delegáta Rady pro lidská práva

Autor: Michal Zikmund
Imprimatur: Vojtěch Bahenský, Kateřina Vencbauerová
Jazyková úprava: Jakub Kopřiva
Grafická úprava: Jan Hlaváček, Michal Zikmund

Model OSN

Vydala Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XX. ročníku Pražského studentského summitu.

© AMO 2014

Asociace pro mezinárodní otázky
Žitná 27, 110 00 Praha 1
Tel./fax: +420 224 813 460, e-mail: summit@amo.cz
IČ: 65 99 95 33

www.amo.cz

www.studentsummit.cz

1 Úvod

Tento dokument navazuje na dokument Úvod do dějin lidských práv, vydaného pro potřeby Pražského studentského summitu¹, a představuje přehled minima, které by měl ovládat každý delegát Rady OSN pro lidská práva. Vysvětluje roli lidských práv v mezinárodním právu, a to jak z hlediska obecných zásad mezinárodního práva, tak z hlediska lidskoprávních norem mezinárodního práva, ať už se jedná o mezinárodní smlouvy nebo jiné dokumenty (jako je Deklarace lidských práv). Pro tyto dokumenty budeme používat také souhrnné označení **lidskoprávní kodifikace**. Vyjmenujeme si některé nejvýznamnější lidsko-právní organizace a ukážeme si, jak to je s dodržováním lidských práv v praxi.

2 Lidská práva z právního hlediska

2.1 Lidská práva v právní teorii

Lidská práva jsou pevně spojena s přirozenoprávní teorií, podle níž některá práva vycházejí ze samotné spravedlnosti a jako taková jsou nezrušitelná^{2,3}. Jsou tedy chápána jako nadřazená státní moci, stát je nevytváří, pouze má povinnost chránit.⁴ Lidskoprávní katalogy mají obvykle ústavní sílu (zda má stát samostatný ústavní zákon o lidských právech jako ČR nebo jsou tato obsažena přímo v Ústavě, jako tomu je v SR, už je druhořadé), stojí tedy nad běžnými zákony a ústavní soud (nebo obdobná instituce) dohlíží na jejich dodržování ze strany státní moci – pakliže parlament vydá zákon, který ÚS shledá neústavním, zruší jej, a totéž platí pro podzákonné normy, které vydávají typicky ministerstva a orgány územních celků, stejně tak jako pro individuální právní akty⁵, jako jsou správní rozhodnutí. Konkrétní mechanismy se opět liší, obvykle je kontrola incidentní (příslušný orgán nekontroluje každý právní předpis, ale jen takový, u něž to oprávněný subjekt navrhne⁶).

¹ Je dostupný na stránkách Pražského studentského summitu mezi dokumenty Rady pro lidská práva.

² Viz BGR Rady pro lidská práva Úvod do dějin lidských práv.

³ To však neznamená, že by iuspozitivisté (ti, kteří zastávají opačnou doktrínu, pozitivněprávní teorii, podle níž neexistuje jeden standard spravedlnosti a rozhodující je existující právo) lidská práva neuznávali. Boguszak poznamenává, že oba přístupy v poslední době poněkud konvergují, neboť zatímco čistý pozitivismus by z teoretického hlediska umožnil neomezenou státní moc, čistý naturalismus by zase nepřinášel potřebnou právní jistotu (zdroj: viz následující citaci).

⁴ Srovnej: BOGUSZAK, J.; ČAPEK, J.; GERLOCH, A., *Teorie práva*, str. 219-228.

⁵ To jsou takové, které platí jen v konkrétní situaci, kdežto normativní právní akty, jako zákony, platí ve všech srovnatelných situacích. Tak trestní postih za krádež je dán normativním právním aktem parlamentu, trestním zákoníkem, odsouzení za krádež už je individuální právní akt.

⁶ To může být soud obecné soustavy, jiný úřad, jako například veřejný ochránce práv nebo prezident, členové legislatury či kdokoliv, koho se norma bezprostředně dotýká.

Lidská práva mohou být jak negativní, tak pozitivní. Negativní práva obecně (nejen lidská) vyžadují, aby se vůči chráněnému subjektu (osobě) druhý subjekt (státní orgán nebo jiná osoba) zdržel nějakého jednání – tak například typicky negativní je svoboda slova, protože vyžaduje od druhých toliko to, aby toho, kdo je nositelem tohoto práva, v této svobodě neomezovali. Pozitivní právo pak vyžadují, aby druhý subjekt přímo konal; tak právo na vzdělávání v menšinovém jazyce zavazuje stát, aby provozoval školská zařízení, která budou v menšinovém jazyce vyučovat; právo na důstojnou odměnu za práci vyžaduje od státu, aby přijal příslušnou právní normu, která specifikuje, co je důstojná odměna za práci (např. v ČR se minimální mzda určuje nařízením vlády), a dále od zaměstnavatele, aby tuto důstojnou odměnu vyplácel.

Negativní lidská práva jsou vývojově starší. Rozlišujeme běžně tři až čtyři generace lidských práv, použijme následující dělení⁷, ovšem s tím, že pozměníme formulaci čtvrté generace práv⁸:

I. Základní lidská práva a svobody

Formulována v 17. – 19. století, souvisejí se samotnou fyzickou existencí člověka, tedy např. právo na život, svoboda pohybu atp.

II. Politická práva

Formulována na přelomu 18. a 19. století, jedná se o právo volit a být volen, právo na svobodu slova, tisku atd.

III. Hospodářská, sociální a kulturní práva

Prosazována v meziválečné a zvláště poválečné (máme pochopitelně na mysli druhou světovou válku) době, právo na uspokojivé pracovní podmínky apod.

IV. Práva environmentální

Prosazováno od 70. let, vyplývá nicméně už z práv první generace (nezdravé životní prostředí ohrožuje samotný lidský život).

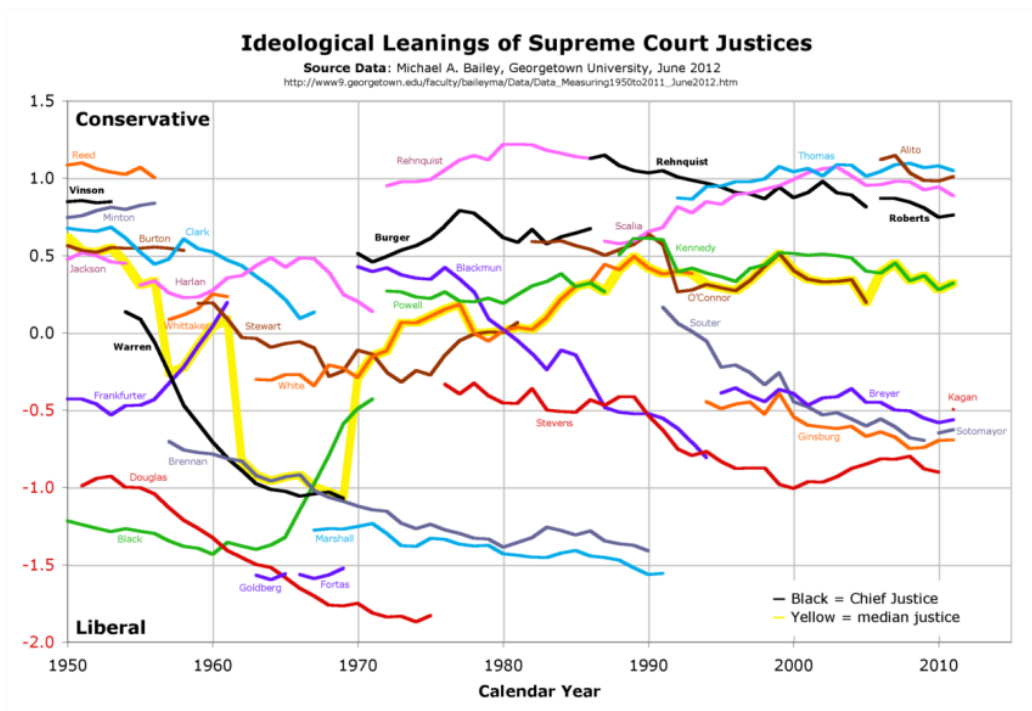
⁷ KLÍMA, K. a kol, *Státověda*, str. 269.

⁸ Klíma totiž jako čtvrtou generaci uvádí procesní práva. V souladu s dělením, užívaným běžně na PF UK, jako čtvrtou generaci jmenujme spíše „nová“ práva, jako právo na zdravé životní prostředí; procesní práva považujeme za součást práv druhé generace.

Povšimněme si, že práva I. a II. generace jsou spíše negativní a individuální, zatímco práva III. a IV. generace spíše pozitivní a kolektivní. Zatímco individuální práva uznávají stejnou měrou demokratická levice i pravice, pravice (zvláště libertariáni) je ke kolektivním právům, zejména hospodářským a sociálním, kritická, poukazuje na jejich (skutečnou či domnělou) kolizi s právy individuálními (tak právo na minimální mzdu omezuje svobodu zaměstnavatele podnikat). Tak např. Spolková republika Německo nebo Francouzská republika samy sebe ve svých ústavách (resp. v případě SRN v Základním zákoně) označují za právní a sociální státy⁹, naproti tomu ve Spojených státech amerických je historicky důraz spíše na individuální práva¹⁰.

Obrázek 1: Ukázka jisté ideologické podmíněnosti rozhodování soudů, tedy i vnímání lidských práv: ideologická pozice jednotlivých soudců Nejvyššího soudu USA podle Michaela A. Bailyho z Georgetownské univerzity.

Zdroj: Wikimedia Commons.

Na tomto místě nutno poznamenat, že lidská práva se vzájemně vyvažují, orgány, které je aplikují, musí, jednoduše řečeno, hledat kompromisy mezi jednotlivými lidskými právy a zvážit, které právo má v daném případě vyšší cenu a které musí naopak ustoupit (je více právo aktivisty blokovat silnici, aby upozornil dejme tomu na poškozování životního prostředí,

⁹ BOGUSZAK, J.; ČAPEK, J.; GERLOCH, A., *Teorie práva*, str. 234.

¹⁰ Jako příklad uveďme např. veřejné pojištění, v Evropě běžné, v USA zavedené teprve prezidentem B. Obamou a značně kontroverzní.

nebo majitele spediční společnosti, který pomocí této silnice realizuje své právo na podnikání?¹¹). Tomuto přístupu se říká princip proporcionality.¹² Naznačili jsme, že takové rozhodnutí bývá více či méně ideologicky podmíněná, v USA je běžné hovořit o soudcích Nejvyššího soudu jako o konzervativních (pravicových) nebo liberálních (levicových).¹³

2.2 Lidská práva v systému mezinárodního práva obecně

V dokumentu o dějinách lidských práv o některých nejvýznamnějších mezinárodních lidskoprávních kodifikacích. Naznačili jsme ale také, že lidská práva mají v mezinárodním právu zvláštní povahu. Tak například hospodářská politika (cla, kvantitativní omezení, požadavky na kvalitu zboží a služeb, daně atp.) je čistě v gesci každého státu: pokud se některý stát rozhodne uzavřít mezinárodní smlouvu, která jeho suverenitu v této oblasti omezí (příkladem jsou Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie), činí tak ze svého svobodného rozhodnutí, které se děje dle vnitrostátních ústavních pravidel. Tomuto přístupu ke vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva se, jak již víme, říká dualistický princip: vnitrostátní právo je oddělené od mezinárodního, státy disponují plnou suverenitou¹⁴.

Státy však nemají právo přistupovat k lidským právům dle svého uvážení: víme, že tato doktrína absolutní suverenity byla překonána nejpozději Londýnskou smlouvou, která ustavila Norimberský tribunál, a Chartou OSN. Zde je dualistický princip částečně překonán a aplikuje se princip monistický, podle něhož mezinárodní a vnitrostátní právo tvoří jeden ucelený systém.

Lidská práva chrání nejen psané dokumenty, jako Mezinárodní pakt o lidských právech OSN, ale i obyčejové právo, které má v oblasti mezinárodního práva nesrovnatelně větší význam,

¹¹ Tento zajímavý případ skutečně řešil na přelomu století Soudní dvůr Evropské unie (tehdy ještě Evropský soudní dvůr) – jednalo se o případ Eugen Schmidberger vs. Rakousko. Rakouská ekologická organizace blokovala brennerský průsmyk, dálniční přechod mezi Rakouskem a Itálií, aby upozornila na problém tranzitní dopravy přes Rakousko. Majitel spediční společnosti, pan Schmidberger, požadoval po Rakousku náhradu škody ve výši 10 000 euro za to, že blokádu povolilo. Příklad se dostal k ESD (který sjednocuje rozhodování soudů v EU) a ten rozhodl, že v tomto případě musí právo pana Schmidbergera ustoupit právům aktivistům – ostatně pan Schmidberger nebyl omezen absolutně, jsou i jiná silniční spojení mezi Rakouskem a Itálií, než Brenner.

¹² Srovnej: Nález Pl. ÚS 4/94.

¹³ Hezká demonstrace politické podmíněnosti soudních rozhodnutí je přístup NS USA k programu New Deal prezidenta F. D. Roosevelta; NS nejprve části New Dealu zrušil. Teprve když několik soudců zemřelo a odstoupilo a prezident doplnil soud o nové, liberální soudce, soudem napoprvé zrušené části programu prošly. (Zdroj: KUKLÍK, J.; SELTENREICH, R., *Dějiny angloamerického práva*, str. 428n.)

¹⁴ Typickým zastáncem naprosté suverenity byl německý filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831). Podle Hegela je stát nejvyšší autoritou a nemůže se své suverenity z principu vzdát.

než v právních systémech vnitrostátních (alespoň tedy kontinentální právní kultury¹⁵). **Úcta k lidskému životu a důstojnosti jsou kogentními normami mezinárodního práva.** To znamená, že je státy musejí teoreticky dodržovat, ať chtějí, nebo nechtějí, a jakákoliv smlouva, která by byla v rozporu s nimi, je od počátku (absolutně) neplatná a každý mezinárodní soud ji za neplatnou musí prohlásit i bez návrhu, *ex offio*, ze své úřední povinnosti. Jakýkoliv stav, který porušuje kogentní normy mezinárodního práva, nesmí žádný stát uznat, nesmí mu napomáhat a naopak je oprávněn proti němu podniknout represivní kroky, neboť porušení kogentní normy mezinárodního práva se považuje za jednání, které nějakým způsobem postihuje **všechny** členy mezinárodního společenství¹⁶. Návrh článků o odpovědnosti států¹⁷ konkrétněji rozvádí kogentní lidsko-právní normy takto: zákaz genocidia, mučení, otroctví, rasové diskriminace, apartheidu a dalších zločinů proti lidskosti.¹⁸

2.3 Lidská práva v systému OSN

Lidská práva jsou jednou z hodnot, výslovně chráněných Chartou OSN, a OSN disponuje k ochraně svých hodnot různými instrumenty. Nejsilnější z nich jsou nevojenské a vojenské sankce. Hojně užívané jsou mírové akce, které se od sankcí odlišují souhlasem státu, na jehož území probíhají. Význam mají i instrumenty „měkké síly“: specializované orgány a organizace jako Rady OSN pro lidská práva přenášejí lidsko-právní problémy na mezinárodní úroveň a mohou vytvářet na příslušné státy politický tlak.

2.4 Sankce a mírové akce

Charta OSN si vyhradila právo podnikat nevojenské i vojenské sankce proti státům, které se dopustily „ohrožení míru, porušení míru [nebo] činů útočných“.¹⁹ Termín „mír“ zde nelze

¹⁵ Rozeznáváme v zásadě tři velké právní kultury, kontinentální, angloamerickou a islámskou.

Kontinentální je rozšířena na evropském kontinentu (jejími podtypy jsou právní kultura francouzská a německá) a v bývalých evropských koloniích, vyznačuje se velkým významem psaného práva.

Rozšíření angloamerické kultury je zřejmé z jejího názvu, poměrně velký význam zde mají právní precedenty. Je však nutno podotknout, že se tyto dvě kultury v poslední době sbližují. Islámská právní kultura je pak založená na právních názorech islámských autorit a na zvycích.

¹⁶ DAVID, V.; SLADKÝ, P.; ZBOŘIL, F., *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*, str. 325-327.

¹⁷ Komise pro mezinárodní právo, jeden z orgánů, ustavených Valným shromážděním OSN, vypracovala již v 50. letech Návrh článků o odpovědnosti států. Cílem tohoto dokumentu je přesně určit pravidla odpovědnosti států za protiprávní jednání, do té doby řešené spíše na základě zvykového práva. Dokument dosud není platný (VS OSN je toliko vzalo na vědomí, přijetí za závaznou normu bylo odloženo), má však význam proto, že se jich dovolávají mezinárodní soudy, zvláště Mezinárodní soudní dvůr – soudní orgán OSN.

¹⁸ Srovnej: ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P., *Mezinárodní právo veřejné*, str. 112-118.

¹⁹ *Charta OSN*, kapitola VII.

chápat v úzkém významu míru mezi jednotlivými státy, v souladu s výše jmenovanými cíli OSN může jít i o válku občanskou nebo závažné porušování lidských práv; například v roce 1965 schválila Rada bezpečnosti rezoluci, nařizující státům OSN uvalit nevojenské sankce na Jižní Rhodesii (dnešní Zimbabwe), kde se moci chopila rasistická bělošská vláda, která vytvořila režim apartheidu po vzoru JAR.²⁰

Sankce podle kapitoly VII Charty vyhláší vždy Rada bezpečnosti. Měla by dát přednost nevojenským opatřením, pokud má za to, že budou dostatečně účinné. Jak víme, Rada rozhoduje kvalifikovanou většinou devíti kladných hlasů z patnácti, přičemž žádný stálý člen nesmí hlasovat proti (právo veta).

První schválené vojenské donucovací opatření podle kapitoly VII byl odvetný útok na Irák, který v roce 1991 napadl sousední Kuvajt a prohlásil ho za svoji provincii.²¹ Poté následovaly operace v Somálsku (1992), Rwandě (1994), Haiti (1994), Albánii (1997) a ve Východním Timoru (1999).²² Intervence do Afghánistánu v roce 2001, kterou provedla Severoatlantická aliance dle čl. 5 Severoatlantické charty (odvetné opatření za útok na půdě člena NATO, v tomto případě útok na Světové obchodní centrum v New Yorku), nebylo předem RB schváleno, vláda USA se odvolala na čl. 51 Charty OSN, podle něhož „[ž]ádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na ně kterého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu (...)”.²³ OSN invazi neodsoudila, naopak v prosinci 2001 schválila Rada bezpečnosti misi ISAF, která dohlížela na mír a bezpečnost v Afghánistánu.²⁴ Naopak invazi do Iráku, kterou neprovedlo NATO, ale tzv. koalice ochotných, odsoudil generální tajemník OSN Kofi Annan jako nelegální.²⁵

Důraz OSN na lidská práva byl ještě posílen na základě konceptu *Responsibility to Protect* (běžně se užívá zkratka R2P). Podmětem k němu byly genocidy v Kambodži, Rwandě a Bosně, při nichž mezinárodní společenství selhalo. Koncept navrhl ve své zprávě z roku 2005 generální tajemník OSN Kofi Annan. V září téhož roku následně členové OSN jej členové OSN jednomyslně schválili jako součást závěrů summitu. R2P zdůrazňuje závazek států chránit své obyvatelstvo proti genocidě, válečným zločinům, zločinům proti lidskosti

²⁰ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P., *Mezinárodní právo veřejné*, str. 716.

²¹ Tamtéž, str. 718.

²² Informační centrum OSN v Praze, *Donucovací opatření – Schvalování vojenského zásahu*.

²³ SMITH, B.; THORP, A., *The legal basis for the invasion of Afghanistan*, str. 3-4.

²⁴ Tamtéž, 5-6.

²⁵ BBC News, *Iraq war illegal, says Annan*.

a etnickým čistkám. Pokud stát ve tomto svém závazku selže, stejně jako mírové možnosti řešení konfliktů, jsou členové OSN zavázáni k vojenskému řešení podle kapitoly VII Charty.²⁶

Poprvé byl koncept R2P aplikován v případě občanské války v Libyi, kde byla na základě rezoluce OSN ustavena bezletová zóna.²⁷ Sankce proti syrské vládě naproti tomu v Radě bezpečnosti vetuje Rusko a Čína²⁸.

Od donucovacích akcí podle kapitoly VII Charty je **nutno odlišit mírové akce podle kapitoly VI**. Ty provádějí vojenské síly OSN (tzv. „modré přilby“). Tyto operace vyžadují souhlas státu, na jehož území působí – to je zásadní rozdíl oproti donucovacím opatřením dle kapitoly VII. I proto, že je nelze státu vnutit, nevyžadují mírové mise tak přesnou právní úpravu, jako donucovací operace (není proti mezinárodnímu právu, když suverénní stát bez donucení přivolí k přítomnosti cizích vojenských jednotek na svém území). Kapitola VI hovoří velmi obecně o situacích, kdy je ohrožen mír, a ukládá státům přijmout opatření proti těmto situacím – praxe dospěla k tomu, že vhodným opatřením k udržení mezinárodního míru může být právě peace-keepingová operace a že ji v souladu s kapitolou VI může doporučit Rada bezpečnosti. Mezinárodní soudní dvůr pak dovodil, že tak může činit i Valné shromáždění nebo generální tajemník, protože základní odpovědnost za udržování mezinárodního míru náleží dle článku 24 Radě bezpečnosti, nejde ale o odpovědnost výlučnou.²⁹ Díky tomu, že nevyžadují nutně souhlas Rady, byly mírové operace běžné i během studené války.³⁰

Blíže se mírovým misím OSN věnuje stejnojmenný dokument, napsaný pro potřeby Pražského studentského summitu, dostupný na jeho webových stránkách.³¹

2.5 Rada OSN pro lidská práva

Nad rámec těchto základních principů potom jdou mezinárodní smlouvy, uzavírané v rámci OSN, dnes jich je kolem osmdesáti³² a výčet nejdůležitějších z nich následuje v další podkapitole.

Rada OSN pro lidská práva (*United Nations Human Rights Council, UNHRC*) je jedním z orgánů OSN, který se věnuje problematice lidských práv; další je například Vysoký komisař

²⁶ International Coalition for the Responsibility to Protect, *An Introduction to the Responsibility to Protect*.

²⁷ ZLATOHLÁVEK, P., *Libye dva roky poté, část druhá: Role NATO a jeho kritika*.

²⁸ GLADSTONE, R., *Friction at the U. N. as Russia and China Veto Another Resolution on Syria Sanctions*.

²⁹ PTÁČNÍK, J., Mírové operace OSN a jejich právní zakotvení.

³⁰ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P., *Mezinárodní právo veřejné*, str. 717-718.

³¹ Viz: MELICHAROVÁ, M., Factsheet: Mírové mise OSN.

³² Informační centrum OSN v Praze, *Nástroje na ochranu lidských práv – Další úmluvy*.

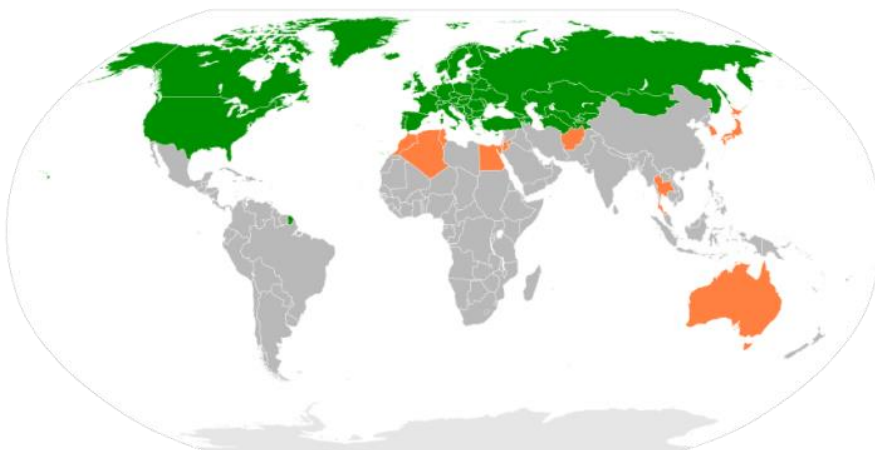

OSN pro lidská práva nebo specializované orgány či organizace jako Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR)³³. Rada pro lidská práva vznikla roku 2006, když nahradila zrušenou Komisi pro lidská práva. Má 47 členů, které volí prostou většinou VS. Aby byly rovnoměrně zastoupeny všechny světové regiony, je přesně určen počet členských států pro každý region. Funkční období je tříleté, každý rok se obměňuje třetina členů a každý může být zvolen nanejvýš dvakrát po sobě. V rámci HRC funguje též **Poradní výbor pro lidská práva**. Jedná se o odborný orgán, nápomocný HRC.³⁴ Radě OSN pro lidská práva se blíže věnuje dokument z XIX. ročníku Pražského studentského summitu.³⁵

2.6 Další mezivládní lidskoprávní organizace

Ve výkladu o historii lidských práv³⁶ jsme již zmínili Radu Evropy, víme, že jsou jejími členy všechny státy Evropy včetně Gruzie, Arménie a Azerbajdžánu, naopak s výjimkou Běloruska a Vatikánu, který je alespoň státem pozorovatelským (stejně jako Kanada, USA, Mexiko nebo Japonsko). Víme již také, že Rada Evropy iniciovala podpis Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Rada Evropy rovněž disponuje soudem, který rozhoduje dle této Úmluvy, a to Evropským soudem pro lidská práva.

Obrázek 2: Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, zelené státy jsou členské, oranžové partnerské. Obdobná mapa pro Radu Evropy je v dokumentu o dějinách lidských práv.

Zdroj: Wikimedia Commons.

³³ UNHCR je stejně jako UNHRC orgán, ustavený Valným shromážděním.

³⁴ ZETOCHOVÁ, I., Materiál – HRC.

³⁵ http://www.studentsummit.cz/data/14120965833861384856248635BGR_XIX_HRC_I.pdf

³⁶ Viz background report HRC o historii lidských práv.

Zmínili jsme i Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, která se roku 1994 přetvořila na Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Rada Evropy monitoruje lidskoprávní situaci ve všech svých členských státech, přenáší problémy na mezinárodní úroveň a je nápomocna občanské společnosti v jednotlivých státech.³⁷

2.7 Nejvýznamnější lidskoprávní dokumenty

V této podkapitole shrneme nejvýznamnější lidsko-právní akty (převážně mezinárodní smlouvy) mezinárodního práva, o některých jsme již hovořili v kapitole o historii lidsko-právních kodifikací. Jedná se o³⁸:

- tzv. Mezinárodní pakt o lidských právech, sestávající ze tří dokumentů OSN:
 - Charta lidských práv OSN (rezoluce, 1948)
 - Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966)
 - Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966)
- Úmluva o prevenci a trestání zločinu genocidy (1948)
- Úmluva o právním postavení uprchlíků (1951)
- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (1966)
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979)
- Úmluva o zákazu mučení a jiného nelidského a ponižujícího zacházení a trestání (1984)
- Úmluva o právech dítěte (1989)
- Mezinárodní úmluva o ochraně práv všech migrujících pracovníků a jejich rodinných příslušníků (1990)³⁹

Další lidskoprávní dokumenty existují i mimo rámec OSN. Již jsme mluvili o ženevských a haagských konvencích, které jsou dokonce starší, než OSN. Co se týče pracovního práva, upravují ho nejčastěji smlouvy, schválené v rámci Mezinárodní organizace práce – je jich kolem 200.⁴⁰ Další významné lidsko-právní smlouvy se tvoří na regionální úrovni, jsou to například:

- Listina základních práv Evropské unie (závazné dle Lisabon. smlouvy, 2007)
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (Rada Evropy, 1950)

³⁷ Organization for Security and Co-Operation in Europe, *Human rights and fundamental freedoms*.

³⁸ Není-li v následujícím seznamu uvedeno jinak, je daný dokument závaznou mezinárodní smlouvou. V závorce je vždy rok vydání.

³⁹ Informační centrum OSN v Praze, *Nástroje na ochranu lidských práv – Další úmluvy*.

⁴⁰ DAVID, V.; SLADKÝ, P.; ZBOŘIL, F., *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*, str. 248.

- Americká úmluva o lidských právech (Organizace amerických států, 1969)
- Africká charta lidských práv a práv národů (Africká unie, 1981) ⁴¹

Všechny tyto smlouvy upravují široký výčet lidských práv, a to nejen těch, která jsou státy přiznat a zajistit svým občanům, ale v některých případech i cizích občanů – narážíme tím např. na právo uprchlictví, azylu nebo extradice (vydávání do domovského státu).

2.8 Vymáhání lidských práv na mezinárodní úrovni

Nebudeme-li opakovat výklad o obecných zásadách mezinárodního práva a donucovacích a mírových misích OSN a pomineme-li vnitrostátní prostředky ochrany lidských práv (neboť vnitrostátní právo není primárním tématem tohoto textu), jsou nejvýznamnějších prostředkem, který zajišťuje dodržování lidských práv, mezinárodní soudy. Mezinárodní soud může být založen vždy jen na základě mezinárodní smlouvy. Mezi nejvýznamnější soudní orgány, které se zabývají výhradně nebo také lidskými právy, patří:

- **Mezinárodní soudní dvůr**

- jedná se o orgán OSN, který soudí podle Charty OSN a dalších mezinárodních smluv, dále podle obyčejového práva, podle učení znalců mezinárodního práva a podle zásad spravedlnosti; není primárně lidskoprávní a nemůže se na něj obracet jednotlivci, má ale v této oblasti značný význam proto, že vykládá jakékoliv mezinárodní právní normy (tedy například i lidskoprávní smlouvy) či může prohlásit, že se stát dopustil porušení kogentní normy mezinárodního práva (viz podkapitulu 2.1.2); nevýhodou však je, že může rozsoudit jen spor, který mu jeho strany samy podstoupí; ⁴²

- **Evropský soud pro lidská práva**

- občané států, které podepsaly Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, se na něj mohou obracet ve lhůtě šesti měsíců od vyčerpání posledních opravného prostředku, který umožňuje vnitrostátní právo daného státu; rozsudek soudu může určit pro postiženého satisfakci a je pro členský stát závazný; ⁴³

- **Soudní dvůr Evropské unie**

- z lidskoprávního hlediska je významný tím, že se zde občané EU mohou domáhat svých práv, která jim plynou z Listiny základních práv EU, ale i dalšího práva Evropské unie; v minulosti přijal judikaturu (masu soudních

⁴¹ Amnesty International, Mezinárodní úmluvy o lidských právech.

⁴² DAVID, V.; SLADKÝ, P.; ZBOŘIL, F., *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*, str. 346-351.

⁴³ Tamtéž, str. 254-255.

rozhodnutí) ESLP jako základ pro vlastní rozhodování v lidsko-právních kauzách;

- **Africký soud pro lidská práva a práva národů**
 - dle výše zmíněné Africké charty lidských práv a práv národů⁴⁴

Pokud jde o nejzávažnější porušení lidských práv, tedy mezinárodní zločiny, mohou podléhat mezinárodním trestním tribunálům. Zatím však neexistuje jeden tribunál, kterému by podléhaly všechny státy světa, Statut Mezinárodního soudního dvora (Římský statut) totiž dosud (září 2014) ratifikovalo „jen“ 122 zemí, přičemž mezi nimi chybí velmoci jako Spojené státy americké, Rusko, Čína nebo Indie.⁴⁵ Soud sídlí v Haagu a sestává z osmnácti soudců z různých zemí. Nejzávažnější zločiny, z nichž může shledat pachatele vinným, jsou zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a zločin genocidia, přičemž nejvyšší trest je doživotní odnětí svobody.⁴⁶

Z rozhodčích orgánů nesoudní povahy pak zejména jmenujme Výbor pro lidská práva, který sídlí v Ženevě. Ten existuje na základě Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a projednává jednak zprávy států, které tento pakt podepsaly, o jeho dodržování, dále i stížnosti jednotlivců na porušení jejich práv, paktem zaručených, některým ze smluvních států, to se ale týká jen států, které Opčním protokolem tuto pravomoc Výboru přiznaly, dále musejí být vždy vyčerpány všechny vnitrostátní ochranné prostředky.⁴⁷

Mezinárodní trestné činy tak častěji podléhají pravomoci ad hoc, příkladem takového soudu je Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii, Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu nebo Zvláštní tribunál pro Libanon. Tyto ad hoc tribunály obvykle vznikají na základě rezoluce RB OSN.⁴⁸

3 Lidská práva v praxi

3.1 Nevládní lidskoprávní organizace

Kromě mezinárodních organizací dohlíží na dodržování lidských práv nevládní organizace, jako jsou například:

- Amnesty International
- Human Rights Watch

⁴⁴ Viz oficiální stránky ASLPPN: <http://www.au.int/en/organs/cj>

⁴⁵ International Criminal Court, *The State Parties to the Rome Statute*.

⁴⁶ Tamtéž, str. 268-272.

⁴⁷ Tamtéž, str. 247.

⁴⁸ Tamtéž, str. 257-268.

- Human Rights First
- Freedom House
- Frank Bold
- a mnoho dalších

Ty upozorňují širokou veřejnost na problémy v oblasti lidských práv, poskytují perzekuovaným právní servis, ale také spolupracují s vládními organizacemi včetně Rady OSN pro lidská práva.

3.2 Současná lidskoprávní situace

V roce 2011 uváděla organizace Amnesty International⁴⁹ za klíčová témata v oblasti lidských práv tyto: svobodu slova, postihování mezinárodních zločinů, odpovědnost soukromých společností (vůči pracovníkům, životnímu prostředí atp.), trest smrti, reprodukční práva (v mnoha zemích je interrupce nelegální i pro ženy, které otěhotněly kvůli znásilnění) a situaci na Blízkém východě a v Africe.⁵⁰ Jak vidíme, tyto problémy přetrvávají.

Časopis Economist vypočítává každý rok pro (téměř) každý stát světa index demokracie, který zohledňuje šedesát kritérií, řazených do pěti kategorií: volební proces a pluralismus, občanská svoboda, fungování vlády, politická participace a politická kultura. Výsledný index se pohybuje od 0 do 10 a dle jeho výše se každá země zařazuje do jedné ze čtyř kategorií podle míry demokracie: plné demokracie, nefunkční demokracie (někdy se překládá spíše jako demokracie s nedostatky), hybridní režimy a autoritářské režimy. Tak v roce 2011 žilo v zemích, které byly ohodnoceny jako plně demokratické, pouze 11 % světové populace (včetně občanů České republiky), naopak v zemích označených za autoritářské celých 38 %.⁵¹ Nejlepší jsou trvale hodnoceny země v Severní Americe, západní a střední Evropě a dále např. Austrálie či Nový Zéland.⁵²

⁴⁹ Existují samozřejmě i novější výroční zprávy, ta z roku 2011 ale přehledně jmenuje šest nejpalčivějších témat.

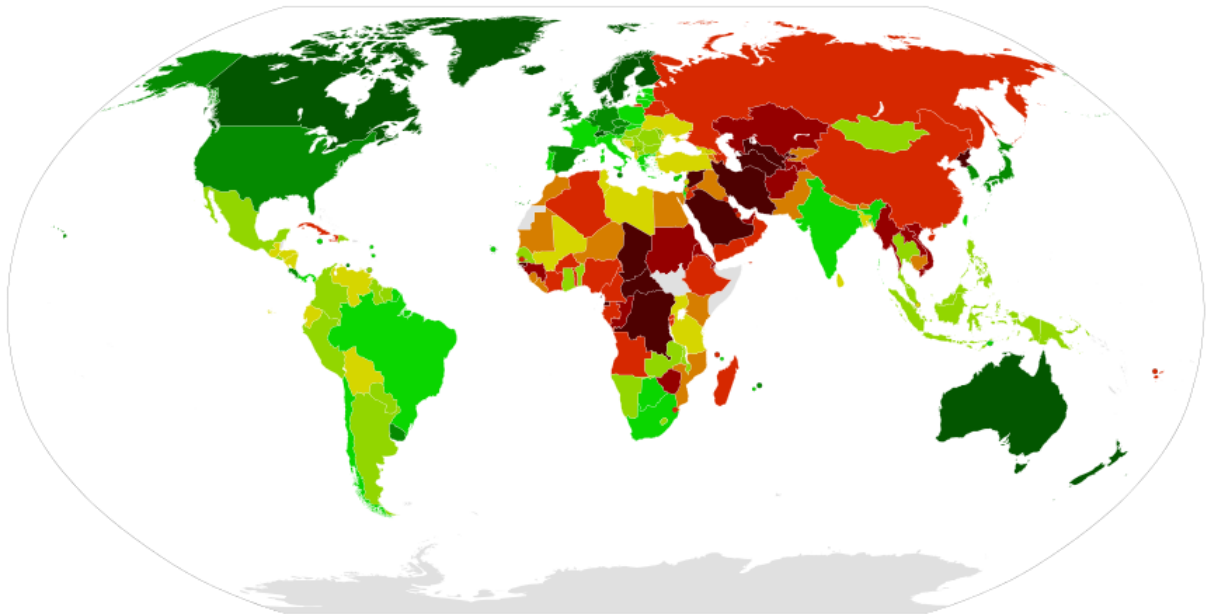
⁵⁰ Amnesty International, *Annual Report 2011*.

⁵¹ Finance.cz, *Česko je 16. nejdemokratičtější zemí světa*.

⁵² Srovnej výsledky indexu za poslední léta.

Obrázek 3: Index demokracie v roce 2012 (obrázek dle novějšího stavu bohužel není volně přístupný na WikiMedia Commons). Tmavě zelené (dva odstíny, např. Kanada a Německo) jsou plně demokratické státy, světle zelené (dva odstíny, např. Francie a Rumunsko) *demokratické s nedostatky*, žluté a béžové země (např. Turecko a Egypt) jsou *hybridní režimy* a tři odstíny červené *autoritativní*. Šedé jsou *neohodnocené státy* (Západní Sahara, Jižní Súdán, Somálsko).

Seznam použitých zdrojů

- Amnesty International. Mezinárodní úmluvy o lidských právech. *Lidská práva* [on-line]. Nedatováno [cit. 1. října 2014]. Dostupné on-line na: <<http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/mezinarodni-umluvy-olidskych-pravech>>.
- BBC News. *Iraq War Illegal, Says Annan* [on-line]. © 16. září 2004 [cit. 30. září 2014]. Dostupné on-line na: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3661134.stm>.
- BOGUSZAK, Jiří; ČAPEK, Jiří; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Druhé, přepracované vydání. Praha: ASPI, 2004. 348 s.
- ČEPELKA, Čestmír; ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání, v nakladatelství C. H. Beck první. Praha: C. H. Beck, 2008. 824 s.
- DAVID, Vladislav; SLADKÝ, Pavel; ZBOŘIL, František. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 1. vydání. Praha, Leges, 2008.
- DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003. 220 s.
- Evropský soud pro lidská práva. *Soud ve zkratce* [on-line]. Nedatováno [cit. 29. září 2014]. Dostupné on-line na: <http://www.echr.coe.int/Documents/Court_in_brief_CES.pdf>.
- Finance.cz. Česko je 16. nejdemokratičtější zemí světa [on-line]. © 21. března 2013 [cit. 1. října 2014]. Dostupné on-line na: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/346524-cesko-je-16-nejdemokratictejsi-zemi-sveta/>>.
- GLADSTONE, Rick. Friction at the U. N. as Russia and China Veto Another Resolution on Syria Sanctions. *New York Times* [on-line]. © 19. července 2012 [cit. 30. září 2014]. Dostupné on-line na: <http://www.nytimes.com/2012/07/20/world/middleeast/russia-and-china-veto-un-sanctions-against-syria.html?_r=0>.
- Informační centrum OSN v Praze. *Donucovací opatření – Schvalování vojenského zásahu* [on-line]. © 2005 [cit. 29. září 2014]. Dostupné on-line na: <<http://www.osn.cz/mir-a-bezpecnost/?kap=19&subkap=25>>.
- Informační centrum OSN v Praze. *Lidská práva v datech* [on-line]. © 2005 [cit. 29. září 2014]. Dostupné on-line na: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=543>>.

Informační centrum OSN v Praze. *Nástroje na ochranu lidských práv – Další úmluvy* [on-line]. © 2005 [cit. 30. září 2014]. Dostupné on-line na: <<http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=6&subkap=31>>.

International Coalition for the Responsibility to Protect. *An Introduction to the Responsibility to Protect* [on-line]. Nedatováno [cit. 30. září 2014]. Dostupné on-line na: <<http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/about-rtop/learn-about-rtop>>.

International Committee of the Red Cross. *150 Years of Humanitarian Action* [on-line]. © 2014 [cit. 25. září 2014]. Dostupné on-line na: <<https://www.icrc.org/eng/who-we-are/history/150-years/>>.

International Criminal Court. *The State Parties to the Rome Statute* [on-line]. © 1. května 2013 [cit. 1. října 2014]. Dostupné on-line na: <http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx>.

KLÍMA, Karel a kol. *Státověda*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. 415 s.

MELICHAROVÁ, Markéta. Factsheet: Mírové mise OSN. *Asociace pro mezinárodní otázky* [on-line]. © 2013 [cit. 30. září 2014]. Dostupné on-line na: <http://www.studentsummit.cz/data/1388843474272BGR_XIX_UNSC_IV.pdf>.

Organisation for Co-Operation and Security in Europe. *History* [on-line]. © 2014 [cit. 1. října 2014]. Dostupné on-line na: <<http://www.osce.org/who/history>>.

Organization for Security and Co-Operation in Europe. *Human rights and fundamental freedoms* [on-line]. © 2014 [cit. 1. října 2014]. Dostupné on-line na: <<http://www.osce.org/odihr/108492>>.

Organizace spojených národů. *Charta Organizace spojených národů*. Dostupná on-line na: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojenych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>>.

PTÁČNÍK, Jan. Mírové operace OSN a jejich právní zakotvení. *Internetový politologický časopis e-Polis* [on-line]. 25. února 2010 [cit. 30. září 2014]. Dostupné on-line na: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-bezpecnost/450-mirove-operace-osn-a-jejich-pravni-zakotveni.html>>.

SMITH, Ben; THORP, Arabella. The legal basis for the invasion of Afghanistan. *House of Commons* [UK] *Library*, International Affairs and Defence Section. 26. února 2010. Dostupné on-line na: <<http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN05340.pdf>>.

ZETOCHOVÁ, Iveta. Materiál – HRC. *Asociace pro mezinárodní otázky* [on-line]. © 2013 [cit. 30. září 2014]. Dostupné on-line na:

<http://www.studentsummit.cz/data/14120965833861384856248635BGR_XIX_HRC_I.pdf>.

ZLATOHLÁVEK, Petr. *Libye dva roky poté, část druhá: Role NATO a jeho kritika* [on-line].

NatoAktual.cz [on-line]. 4. března 2013 [cit. 30. září 2014]. Dostupné on-line na:

<http://www.natoaktual.cz/libye-dva-roky-pote-cast-druha-role-nato-a-jeho-kritika-pp1-na_analyzy.aspx?c=A130301_111542_na_analyzy_m02>.

Top partneři

Generální partner
Modelu OSN

Hlavní partner
Modelu OSN

Hlavní partner Modelu NATO

Ministerstvo zahraničních věcí
České republiky

Model NATO is co-sponsored by
the North Atlantic Treaty Organization

Hlavní partner Modelu EU

Partner konference

Univerzitní
partner

Partner zahájení

Partner jednání

Partneři Modelů

Mediální partneři

Hlavní mediální partner

Hlavní mediální partner

Partner Chronicle

**Asociace
pro mezinárodní
otázky**
Association
for International
Affairs

Pražský studentský summit
projekt Asociace pro mezinárodní otázky